

Małgorzata Mikołajczak-Woźniak

Dolnośląska Szkoła Wyższa we Wrocławiu

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6566-5340>

*Dobrze ten schował,
kto schował w pamięci¹.*

*Bo wspomnienie też
jest formą spotkania².*

---

1 Dante Alighieri

2 Khalil Gibran

Kontakt:	Małgorzata Mikołajczak-Woźniak malgorzata.mikolajczak-wozniak@dsw.edu.pl
Jak cytować:	Mikołajczak-Woźniak, M. (2019). Dobrze ten schował, kto schował w pamięci. <i>Forum Oświatowe</i> , 31(2), 97–103. https://doi.org/10.34862/fo.2019.2.6
How to cite:	Mikołajczak-Woźniak, M. (2019). Dobrze ten schował, kto schował w pamięci. <i>Forum Oświatowe</i> , 31(2), 97–103. https://doi.org/10.34862/fo.2019.2.6

29 października 2019 roku w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu odbyło się **seminarium „Poza kulturową oczywistością”**, poświęcone pamięci twórcy, pierwszego Rektora i Prezydenta DSW **prof. dra hab. Roberta Kwaśnicy**. W wydarzeniu tym oprócz władz Uczelni, zaproszonych gości, współpracowników i uczniów Profesora, wzięła udział także Jego rodzina i przyjaciele. Oficjalnie otworzyli je Pani Rektor DSW prof. dr hab. Ewa Kurantowicz oraz Kanclerz Uczelni Krzysztof Kamiński, który odczytał list od Pawła Zygarłowskiego, Prezesa Zarządu TEB Akademia – nowego założyciela DSW.

Inicjatorami spotkania, dającego początek planowanej serii wydarzeń naukowych, były doktorantki Profesora Kwaśnicy: dr Urszula Dzikiewicz-Gazda, dr Małgorzata Mikołajczak-Woźniak i dr Karolina Reinhard. Jako motto cyklu inspirowanego Jego dorobkiem naukowym, wybrały tytuł nawiązujący do ostatniej publikacji (Kwaśnica, 2015a). Postulat Kwaśnicy, by kulturową oczywistość wziąć w nawias po to, aby ją ominąć i spróbować myślenia o szkole poza jej granicami, był wyzwaniem, któremu próbowała sprostać formuła spotkania złożonego z dwóch komplementarnych paneli: „W kręgu racjonalności – pytanie o szkołę” i „W kręgu racjonalności – pytanie o rzeczywistość”.

Idea „spotkania w kręgu” (dosłownie – ze względu na aranżację przestrzeni, w jakiej odbywało się seminarium, i metaforycznie – w nawiązaniu do hermeneutycznego koła) zakładała otwartą formułę udziału uczestników w dyskusjach, którym ton, kierunek i wątki do refleksji nadawali zaproszeni paneliści. Wstępem do każdej z części było nawiązanie do wypowiedzi Profesora Kwaśnicy, cytatów z jego dzieł, przypomnienie fragmentów udzielanych przez Niego wywiadów.

W swojej koncepcji Robert Kwaśnica prezentował nową organizację edukacji i odmienną od obowiązującej wizję szkoły. Wyjść poza kulturową oczywistość znaczyło dla Niego uwolnić się od kulturowej matrycy szkoły. Kwaśnica wierzył, że szkołę trzeba i można zmienić. Dlatego naszym (a tak dla Niego zawsze charakterystycznym) „wprowadzeniem do rozmowy” o szkole poza tą oczywistością było przywołanie cech wymienianych wielokrotnie w Jego wykładach jako niezbędnych i konstytuujących szkołę „o innej logice działania” – adekwatną do współczesnych czasów i aktualnych potrzeb. Zamiast skoncentrowanej na wydajności i słuźeniu rynkowi pracy, tworzącej wspólnotę, uczącą empatii, zdolności rozumienia, dialogowego sposobu bycia, dającą umiejętność zdobywania i korzystania z wiedzy, taką, która

zamiast „kolekcjonerów wiadomości” tworzy ludzi myślących krytycznie³. Kwaśnica pytany o to, jaka powinna być dzisiaj szkoła, odpowiadał: Szkoła powinna być przede wszystkim *prawdziwa*. Pytanie o szkołę, pomyślaną poza dzisiejszym schematem kulturowym jest w istocie pytaniem o zmianę edukacyjną – twierdził. Pedagogiczne kategorie racjonalności i działania komunikacyjnego to wciąż najistotniejsze elementy współczesnego kształcenia nauczycieli, a troska o tę profesję stała się powinnością niezwykłą – z takiego założenia wyszli organizatorzy, zapraszając gości do wspólnej rozmowy o szkole i rzeczywistości.

Nad tym *Jaka powinna być szkoła? W jakim kierunku może/powinna się zmieniać? Co w tym obszarze zmian jest najważniejsze? Dlaczego potrzebna jest systemowa zmiana edukacyjna?* zastanawiali się uczestnicy pierwszego panelu: prof. Jolanta Zwiernik – moderatorka panelu, prof. Dorota Bogusława Gołębiak, prof. Ewa Rodziewicz, prof. Sławomir Krzychała, prof. Paweł Rudnicki.

Profesor Jolanta Zwiernik przypominała o projekcie Wrocławska Szkoła Przyszłości, realizowanym w zespole, którego uczestnikiem był także Prof. Kwaśnica, od połowy lat 70. ubiegłego stulecia w Instytucie Pedagogiki Uniwersytetu Wrocławskiego. Podczas czwartkowych spotkań, wraz z innymi pracownikami Instytutu oraz często towarzyszącymi im Gośćmi z Uniwersytetu Gdańskiego (prof. E. Rodziewicz, prof. J. Rutkowiak) próbowali wypracowywać kierunki zmian polskiej szkoły. Podstawowym wówczas dla Kwaśnicy było pytanie: Co w miejsce systemu klasowo-lekcyjnego? Profesor nakreślił wtedy cztery kierunki zmian (Kwaśnica, 1981). Dotyczyły one czasu pracy uczniów (nie 45-minutowe lekcje, ale czas elastyczny, dostosowany do podjętych zadań); przestrzeni (nie tylko w szkole, w jednakowych pomieszczeniach klasowych, ale w przestrzeni mobilnej, dostosowanej do liczby uczniów i charakteru ich aktywności zadaniowej); podziału uczniów (nie w stałych klasach, ale w zmiennych zespołach zadaniowych); doboru i układu treści kształcenia (nie podział na przedmioty i jednostki metodyczne, ale bloki zadaniowe skupione wokół tzw. twierdzeń generatywnych). Istotą procesu kształcenia, według Uczonego, był działaniowy przekaz treści kształcenia odwołujący się do twierdzenia, że człowiek rozwija się w działaniu, a uczenie się polega na celowym i świadomym wykonywaniu działań, podczas których dochodzi do przyswojenia nowych informacji. Wiele z tych wątków odnaleźć można po upływie ponad 30 lat w stworzonej przez Profesora koncepcji szkoły holistycznej. Zapoznając się z nią, nietrudno zauważyć, że wraz z upływem czasu coraz większego znaczenia w rozważaniach Prof. Roberta Kwaśnicy nabierają ludzie – uczniowie i nauczyciele, ich wspólne, empatyczne bycie w szkole i wzajemne relacje oparte na współpracy, życzliwej krytyce i dialogu, uosabiające głębokie idee humanizmu – akcentowała prowadząca panel.

Jak kluczowe są te kwestie dla budowania atmosfery i przebiegu procesu uczenia się, mogliśmy usłyszeć w przywołanych przez prof. Dorotę Gołębiak ilustracjach szkół pracujących poza tradycyjnymi schematami, o innym modelu funkcjonowania i kulturze organizacyjnej (Ashoka, szkoły turkusowe, Wiosna edukacji, Spark Akademy). Zastanawiając się nad aktualną kondycją nauczycieli – w odwołaniu

---

3 R. Kwaśnica w wywiadzie o szkolnictwie niepublicznym dla Radia Wrocław, 5 marca 2012 r.

do licznych raportów (m.in. IBE 2013, TALIS 2013, OECD 2018 oraz badań pedagogów akademickich, jak J. Pyżalski, T. Zubrzycka-Maciąg, J. Kirenko, H. Kędzierska, J. Madalińska-Michalak), a także w odniesieniu do nieudanego strajku i publikacji D. Kowalskiej *Belfrzy. Polska szkoła w stanie krytycznym* (2019), Dorota Gołębiak postawiła pytanie: *Dlaczego uczyimy... teraz?* Powróciła w tych rozważaniach nieraz podejmowana przez uczoną kwestia profesjonalizmu nauczyciela, która w obecnym kontekście domaga się od akademików redefinicji, przemyślenia na nowo. Tym, co jej zdaniem warto badać, nie jest profesjonalizm wymagany ani rekomendowany, lecz ten grany/przedstawiany przez nauczycieli na realnej scenie, w którym nie są oni już jedynie wykonawcami cudzych dyrektyw, pomysłów i koncepcji. W tym nabywaniu kompetencji do refleksyjnego nauczania Profesor widzi konieczność poszerzenia zakresu edukacji psychologicznej oraz dostrzega znaczącą rolę wzajemnego uczenia się nauczycieli w stowarzyszeniach i sieciach.

Do sytuacji „po strajku” odniósł się również prof. Paweł Rudnicki, dzieląc się swoimi refleksjami po debacie zatytułowanej *Co po strajku? Perspektywa nauczycieli*, która odbyła się 13 czerwca br. na Wydziale Nauk Pedagogicznych DSW, w ramach tzw. edukacyjnych czwartków. Środowisko akademickie stworzyło wówczas przestrzeń do wypowiedzi różnym uczestnikom edukacji: dyrektorom, nauczycielom, rodzicom, uczniom, przedstawicielom Międzyszkolnego Komitetu Strajkowego, a także badaczom edukacji. Pytano m.in., jaka będzie szkoła postrajkowa? Jakie uczucia towarzyszą nauczycielom po zawieszonym proteście? Jak zmieniły się po nim szkolne relacje, postrzeganie swojej roli i obowiązków? Profesor podkreślił zaangażowanie wrocławskich nauczycieli w ruch dążący do odnowy szkoły, próby kontynuowania walki o jego idee oraz silną identyfikację z zawodem „pomimo”.

Wspomnienia prof. Ewy Rodziewicz dotyczyły okoliczności poznania Roberta Kwaśnicy w Gdańsku, w latach 80. ubiegłego wieku. Mówiła:

Wówczas „uczyliśmy się demokracji” w systematycznie przez 25 lat odbywanych comiesięcznych spotkaniach Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego. Dzisiaj jednak zdaje mi się, że uczyliśmy „o” demokracji, natomiast, nie jestem pewna tego, czy „w” demokracji. Dziś wiem, że z tego tematu pozostały nam wszystkim nieodrobione lekcje, wymagające wciąż jeszcze długotrwałej nauki. I dla wówczas – a szczególnie teraz – wciąż aktualnych problemów budowania edukacji w demokracji, dialogu, solidarności społecznej, R. Kwaśnica w swoich pracach dostarczał „skrzynki z narzędziami” potrzebnej dla edukacyjnego myślenia i czynu. Te idee wymagały i dziś wymagają krytycznego namysłu wobec obowiązujących, i wówczas i teraz reguł, „mono”-wymagań społecznych i edukacji zorientowanych na instrumentalnie z góry określony cel i wynik. Kwaśnica sięgając do filozofii sensu proponuje społeczną rozmowę niezbędną dla budowania „holistycznej edukacji”, która wymaga wrażliwości dyskursywnej uczestników, uspołecznienia ich myślenia, współpracy pozwalającej wykraczać poza oczywiste ramy kultury społecznej i indywidualnej i wspól-namysłu w tworzeniu sensu edukacyjnego na nowo.

Robert Kwaśnica był przekonany, że hamulce zmian w edukacji mają kulturową naturę. Kierunek i sukces niezbędnych zmian powinien polegać na odejściu od edukacji jednostronnej i jednowymiarowej – takiej, która nie daje wsparcia dla egzystencji (Kwaśnica, 2015b). Zależy on od przyjęcia określonej wizji rzeczywistości, od sposobu narracji o ludzkim doświadczeniu. Rzeczywistość zadaje każdemu te same pytania – zwykł mawiać Kwaśnica. To nasze odpowiedzi są różne.

W kolejnym panelu to uczestnicy zapytali „o rzeczywistość”.

Moderująca dyskusję Maria Reut zwróciła uwagę, że prace Roberta Kwaśnicy, dotyczące zagadnień modelu szkoły, kompetencji nauczyciela, kształcenia, zawierały też pytania o rzeczywistość. Postawiła pytania: *Jak współcześnie pedagogika pyta/może pytać o uwarunkowania przyjmowanego obrazu świata? Jak się dokonuje pedagogiczna autorefleksja, jak pedagogika pyta, jak pojmuje siebie samą?* – a próby odpowiedzi na nie, podjęli się zaproszeni goście: prof. Beata Sierocka, prof. Zbigniew Kwieciński, prof. Jolanta Kruk, dr Anna Bilon, dr Piotr Zamojski, a także sama autorka w tekście *Pedagogika i „mówienie własnym głosem”* (Reut, 2019)

Profesor Beata Sierocka przedstawiła obecne w pracach Roberta Kwaśnicy pojęcia krytycyzmu, nastawienia hermeneutycznego i racjonalności dyskursywnej, prezentując tym samym sylwetkę Uczzonego nie tylko jako wybitnego pedagoga, ale też filozofa. Scharakteryzowała rodzaje powiązań pedagogiki krytycznej z nurtami krytycznej filozofii oraz ukazała specyfikę prac Roberta Kwaśnicy w tym nurcie.

Profesor Zbigniew Kwieciński przypomniał znaczenie toruńskich seminariów „Nieobecne dyskursy”, w których brał udział m.in. Kwaśnica. Podkreślił ich wielodyscyplinowość i wieloobszarowość: *Nie dbaliśmy wówczas o to, jaka to jest dyscyplina i czy to jest (jeszcze) pedagogika. Jest ona bowiem – chcę zaznaczyć i warto to zawsze podkreślać – z natury rzeczy refleksją wielo- i transdyscyplinową.* Profesor zapytał też: *czy współcześni Polacy są „dobrze wychowani” i czy edukacja jest na pewno gwarantem „dobrego wychowania”?*

Profesor Jolanta Kruk zwróciła uwagę na znaczenie szerszego, niż to się często uważa, kontekstu działań edukacyjnych. Wskazała m.in. na uwarunkowania współczesnego antropocentryzmu. Przedstawiła też przemiany w obszarze współczesnego designu.

Doktor Anna Bilon podjęła temat tego, że w Polsce niektóre pytania i kwestie są wciąż zbyt mało obecne w publicznym dyskursie, a w pedagogice wciąż pozostają „nieobecnymi dyskursami”. Krytycznie oceniła nieadekwatne pojmowanie znaczenia czasu i widoczne w Polsce myślenie retrotopijne (idealizowanie przeszłości) lub skupienie na takiej wizji przyszłości, która niemożliwa będzie do realizacji (np. ciągły wzrost gospodarczy); niepodejmowanie dyskusji, dotyczących zależności warunków życia i edukacji od miejsca, w którym żyjemy, np. na pomijanie znaczenia nierówności globalnych (np. niewolniczej pracy dzieci) lub problemów, związanych ze zmianami klimatycznymi (np. kończących się zasobów naturalnych); pomijanie faktu, że wszystko, co jest w obecne w dyskursie, jest „pół-prawdą” (*half-truth*), jako że rzeczywistość jest różnie doświadczana przez różne grupy społeczne. Jej zdaniem

edukacja po '89 roku nie uwrażliwiła młodych ludzi na wpływ ideologii i nie przygotowała ich do krytycznej analizy rzeczywistości.

Doktor Piotr Zamojski zanalizował wielowątkowość koncepcji rozumu instrumentalnego i znaczenie tego zróżnicowania dla pedagogiki. Przedstawił ponadto inspiracje płynące z koncepcji J. Ranciere'a dla współczesnej myśli pedagogicznej.

Obok merytorycznych dyskusji nie zabrakło momentów wzruszeń. Goście wspominali swoją relację z Robertem Kwaśnicą, wspólne działania naukowe, zawodowe. Opowiadali o odnajdywaniu dla siebie inspiracji w Jego twórczości, o swoich prywatnych próbach realizacji Jego założeń wytyczających tropy do ich własnych badawczych ścieżek.

W trakcie seminarium Wydawnictwo Naukowe DSW zaprezentowało również wydawniczą niespodziankę – opublikowaną właśnie książkę Roberta Kwaśnicy *Język – wzorce krytyczności – przedrozumienie*, pierwszą z serii „Poza kulturową oczywistość”, o której opowiedziała jej redaktorka doktor Joanna Chmielewska, a także dedykowany Mu numer specjalny kwartalnika „Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja”, który rozpoczyna Pożegnanie Profesora we wspomnieniach Jego doktorantek.

Spotkaniu towarzyszyły również wydarzenia artystyczne, jak: wernisaż wystawy grafik studenta DSW Daniela Raszewskiego, wystawa prac dyplomowych uczniów Autorskich Liceów Artystycznych i Akademickich oraz recital Izabeli Możdżeń, absolwentki DSW, których na seminarium z tej ważnej dla akademickiej wspólnoty okazji nie mogło zabraknąć. Robert Kwaśnica zawsze chętnie wspierał bowiem wszelkie studenckie inicjatywy – zarówno te społeczne, jak i twórcze, dbając o to, by DSW była miejscem, które tworzy przestrzeń ku rozwojowi.

Seminarium zorganizowane w Dolnośląskiej Szkole Wyższej we Wrocławiu przybrało „nieoczywisty” charakter. A zasadniczym powodem stała się „nieobecność czytelnika” Roberta Kwaśnicy – który „tu” był zawsze obecny, mało tego – to miejsce, czyli Dolnośląską Szkołę Wyższą powołał do życia – taką refleksją podzieliła się z nami po spotkaniu prof. Ewa Rodziewicz

Spotkanie to miało dla nas wymiar szczególny. Bo musiał minąć czas, byśmy mogli mówić o Nim, już nie ze smutkiem, lecz z sentymentem. Już nie o stracie, lecz o zysku – o tym, co zostało: w czynach, w dokonaniach, w słowach, w książkach i... w nas. Wszystkim uczestnikom dziękujemy za początek tej rozmowy.

BIBLIOGRAFIA

- Kowalska, D. (2019). *Belfrzy. Polska szkoła w stanie krytycznym*. Warszawa: Wielka Litera.
- Kwaśnica, R. (1981). Alternatywa dla systemu klasowo-lekcyjnego. W: R. Łukasiewicz (red.), *Wrocławska Szkoła Przyszłości. Rozwój szkoły – rozwój człowieka* (s. 111–124). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kwaśnica, R. (2015a). *O szkole poza kulturową oczywistością. Wprowadzenie do rozmowy*. Wrocław: Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.

- Kwaśnica, R. (2015b). Projekt holistycznej szkoły całodziennej. W: J. Żakowski (red.), *Reforma kulturowa 2020–2030–2040. Sukces wymaga zmian. Raport przygotowany na zlecenie Izby Gospodarczej* (s. 135–158). Warszawa: Krajowa Izba Gospodarcza: Narodowe Centrum Kultury.
- Reut, M. (2019) *Pedagogika i „mówienie własnym głosem” (czyli rozważania: w kręgu racjonalności – pytanie o rzeczywistość)*. „Forum Oświatowe” 2 (32)